

Profesionalni razvoj nastavnika za inkluziju

Konačni sažeti izveštaj 1. faze

EUROPEAN AGENCY
for Special Needs and Inclusive Education

PROFESIONALNI RAZVOJ NASTAVNIKA ZA INKLUZIJU

Konačni sažeti izveštaj 1. faze

TPL4I

Evropska agencija za posebne potrebe i inkluzivno obrazovanje (Agencija) je nezavisna i samoupravna organizacija. Agenciju sufinansiraju ministarstva obrazovanja njenih država članica i Evropska komisija putem bespovratnih sredstava za poslovanje u okviru programa za obrazovanje Evropske unije (EU).

Sufinansirano od strane
programa Erasmus+
Program Evropske unije

Podrška Evropske komisije za pripremu ove publikacije ne predstavlja potvrdu sadržaja koji odražava stanovišta njegovih autora, i zbog toga se Komisija ne može smatrati odgovornom za bilo koju upotrebu ovde sadržanih informacija.

Stanovišta koja je u ovom dokumentu iznela neka osoba ne predstavljaju nužno zvanična stanovišta Agencije, njenih država članica ili Evropske komisije.

© European Agency for Special Needs and Inclusive Education 2020

Urednici: Annet De Vroey, Simoni Symeonidou i Amélie Lecheval

Ova publikacija je resurs otvorenog pristupa. To znači da možete slobodno da pristupite, koristite i da je širite sa primerenim odavanjem zasluga Evropskoj agenciji za posebne potrebe i inkluzivno obrazovanje. Više informacija o politici agencije u vezi otvorenog pristupa potražite na adresi: www.european-agency.org/open-access-policy.

Ovu publikaciju možete navoditi na sledeći način: Evropska agencija za posebne potrebe i inkluzivno obrazovanje, 2020. *Profesionalni razvoj nastavnika za inkluziju: Konačni sažeti izveštaj 1. faze*. (A. De Vroey, S. Symeonidou i A. Lecheval, ured.). Odense, Danska

Ovaj rad je pod licencom **Creative Commons Autorstvo-Nekomercijalno-Bez prerada 4.0 Međunarodna licenca**. Ovu publikaciju ne smete da menjate ili prevodite bez odobrenja Agencije.

U cilju veće pristupačnosti, ovaj izveštaj dostupan je na 25 jezika i u pristupačnom elektronskom formatu na veb-sajtu Agencije: www.european-agency.org

Ovo je prevod originalnog teksta na engleskom jeziku. U slučaju nedoumica o tačnosti informacija u prevodu, pogledajte originalni tekst na engleskom jeziku.

ISBN: 978-87-7110-931-3 (elektronski)

Sekretarijat

Østre Stationsvej 33
DK-5000 Odense C Denmark
Tel.: +45 64 41 00 20
secretariat@european-agency.org

Kancelarija u Briselu

Rue Montoyer, 21
BE-1000 Brussels Belgium
Tel.: +32 2 213 62 80
brussels.office@european-agency.org

Sadržaj

Uvod	5
Osnovni elementi politike TPL-a za inkluziju	6
Trendovi i ključna pitanja u nacionalnom/regionalnom TPL-u za politike inkluzije	8
Uloga TPL-a za inkluziju u inkluzivnim obrazovnim sistemima	10
Profil inkluzivnih nastavnika koji pokriva TPL kontinuum	11
Zaključne primedbe	12
Rezultati projekta	13
Reference	15

Uvod

S obzirom da grupe učenika postaju sve raznolikije, ključna uloga nastavnika i njihova potreba za profesionalnim razvojem za inkluziju su opšte prepoznate. Nastavnici, istraživači i kreatori politika na lokalnom, regionalnom, nacionalnom, evropskom i međunarodnom nivou sve više diskutuju o kontinuitetu mogućnosti profesionalnog razvoja nastavnika (eng. teacher professional learning - TPL) da bi se svi nastavnici i drugo osoblje pripremili za uključivanje svih učenika.

Razvoj politike TPL-a za inkluziju je važan za inkluzivno obrazovanje. Inkluzivno obrazovanje obezbeđuje „da svako dete i učenik bilo kog uzrasta dobije mogućnost visokokvalitetnog obrazovanja i vaspitanja u svojoj lokalnoj zajednici, pored svojih prijatelja i vršnjaka“ (Evropska agencija, 2015, s. 1). TPL za inkluziju je sastavni deo razvoja sistema inkluzivnog obrazovanja.

Projekat **Profesionalni razvoj nastavnika za inkluziju** (TPL4I) se fokusira na sve politike koje utiču na TPL za inkluzivno obrazovanje. TPL4I 1. faze imao je za cilj identifikovanje osnovnih elemenata politike kako bi svi nastavnici, na svakom stadijumu svoje karijere, bili pripremljeni za inkluzivno obrazovanje. U 2. fazi će biti istaknut samo jedan element i Evropska agencija za posebne potrebe i inkluzivno obrazovanje (Agencija) povezaće ga sa drugim projektima. U ovom izveštaju su sažeti ishodi TPL4I 1. faze.

Prvo, on utvrđuje elemente okvira politike za TPL za inkluziju. Na osnovu **pregleda literature** međunarodne politike i istraživanja (Evropska agencija, 2019a), tim za TPL4I je razvio **alat za samoocenu politike** (Evropska agencija, 2019b). Alat ima za cilj da pomogne kreatorima politike da zabeleže i procene nacionalnu/regionalnu politiku o TPL za inkluziju u tri oblasti:

- Vizija politike i glavni principi
- Ciljevi i kontinuitet podrške
- Jačanje kapaciteta, finansiranje i nadzor.

Drugo, ovaj izveštaj opisuje ključna pitanja na koja se srećemo u svih 26 evropskih zemalja u okviru identifikovanih elemenata politike. Sinteza svih zaključaka (Evropska agencija, 2020b) ukazuje na glavne izazove koji su pred kreatorima politike i pružaocima TPL-a za inkluziju.

Treće, izveštaj povezuje zaključke sa prethodnim radom Agencije, ugrađujući ga u sveobuhvatni sistemski pristup.

Na kraju, on predlaže širu upotrebu *Profila inkluzivnih nastavnika* (Evropska agencija, 2012). TPL4I-a 2. faze će ovo dodatno istražiti.

Osnovni elementi politike TPL-a za inkluziju

Istraživački radovi i međunarodna dokumenta i dokumenta o politici na evropskom nivou ukazuju na ključna pitanja u polju TPL politika koja su namenjena podsticanju pravednosti i inkluzije (Evropska agencija, 2019a). Postoji određena potreba da se reše nedoumice **svih nastavnika** za inkluzivnu praksu.

Kontinuitet TPL mogućnosti je u opsegu od inicijalnog obrazovanja nastavnika do uvođenja, kontinuiranog profesionalnog razvoja i profesionalnog razvoja edukatora nastavnika. U TPL za inkluziju, stručnjak i pomoćno osoblje koji rade sa nastavnicima u inkluzivnom obrazovanju čine deo kontinuuma. Prema tome, politika mora da obezbedi da svo osoblje, uključujući stručnjake i direktore škola, bude uključeno u razvoj kompetencija za inkluziju tokom cele karijere.

Isto tako, politika mora da unapredi dublje razumevanje različitosti, naglašavajući TPL za **pravednost i inkluziju**. Praksa saradnje je od suštinskog značaja za razvoj različitih puteva za TPL za inkluziju i pruža svom osoblju mogućnosti za razmišljanje i profesionalni razvoj u inkluzivnom obrazovanju.

Na osnovu ovih zaključaka, alat za samoocenu politike projekta TPL4I je sveobuhvatni resurs za razmišljanje o politici i razvoju TPL-a za inkluziju. On utvrđuje sledeće ključne oblasti i osnovne elemente politike:

Vizija i glavni principi:

- **jasna vizija politike za TPL o pravednosti i inkluziji**, da bi se osiguralo da svi nastavnici imaju mogućnosti profesionalnog razvoja tokom cele karijere u oblasti principa inkluzivnog obrazovanja, pedagoška odgovornost prema svim učenicima i njihov doprinos i saradnja u inkluzivnom obrazovanju;
- **vodeći principi za TPL za politiku inkluzije**, da bi se osiguralo da TPL bude preduslov za inkluzivno obrazovanje i sadrži principe i prakse inkluzivnog obrazovanja, pri inicijalnom obrazovanju nastavnika i TPL za početnike, iskusne i stručne nastavnike i edukatore nastavnika.

Ciljevi i kontinuitet podrške:

- **ciljevi za TPL za politiku inkluzije** obuhvataju pitanja koja doprinose razumevanju i implementaciji inkluzivnog obrazovanja: kvalifikacije, oblasti kompetencija, pedagogije za inkluziju, dijalog o inkluziji, i ujednačavanje TPL-a sa ciljevima politike na nacionalnom, regionalnom i lokalnom nivou i sisteme zahteva za sistem inkluzivnog obrazovanja;

- **kontinuitet podrške za sve nastavnike**, pružanje raznolikih mogućnosti profesionalnog razvoja za inkluzivno obrazovanje na svim nivoima na kojima nastavnici rade, uključujući kompetencije liderstva, i pomaganja školama i ustanovama visokog obrazovanja da razviju strateške planove i saradnja u TPL za inkluziju.

Jačanje kapaciteta, finansiranje i nadzor:

- strategije **jačanja kapaciteta**, mehanizmi, smernice, kompetencije i podsticaji za sve nastavnike: strategije za podršku školama ili ustanovama visokog obrazovanja da izgrade jake liderske timove, razviju ulogu specijalnog nastavnika kao resursa za redovnu školu ili unaprede pedagogije inkluzivnog obrazovanja, ili smernice o proceni kvaliteta da bi se isplanirao TPL za inkluziju;
- **odgovarajući i isplativi mehanizmi finansiranja**: finansijski podsticaji, fleksibilni mehanizmi raspodele resursa i sistematično prikupljanje podataka o troškovima;
- **nadzor implementacije TPL-a za inkluziju** putem sveobuhvatnog okvira odgovornosti, mehanizama za rešavanje nejednakosti u pristupu i mehanizama za podršku posedovanju procesa procene i napretka (Evropska agencija, 2019b).

Trendovi i ključna pitanja u nacionalnom/ regionalnom TPL-u za politike inkluzije

---

Dvadeset šest zemalja¹ je učestvovalo u aktivnosti mapiranja politike TPL-a za inkluziju. U saradnji sa predstavnicima Agencije iz tih zemalja, TPL4I tim je uradio 26 nacionalnih/ regionalnih **mreža za mapiranje politike** (Evropska agencija, 2020a), pomoću alatke za samoocenu politike (Evropska agencija, 2019b).

Mreže ilustruju nacionalni/regionalni TPL za politike inkluzije. Analiza popunjenih mreža omogućava kreatorima politike i drugim zainteresovanim stranama da identifikuju oblasti politike koje zemlje trenutno rešavaju, prema preporukama međunarodne politike i dokazima istraživanja, i one koje treba razmotriti za budući razvoj politike.

---

¹ Austrija, Belgija (flamanska zajednica), Bugarska, Češka Republika, Danska, Estonija, Francuska, Grčka, Island, Italija, Kipar, Letonija, Litvanija, Mađarska, Malta, Nemačka, Norveška, Portugal, Slovačka, Srbija, Španija, Švajcarska, Švedska, Ujedinjeno Kraljevstvo (Severna Irska), Ujedinjeno Kraljevstvo (Škotska) i Ujedinjeno Kraljevstvo (Vels).

Analiza mreža otkrila je sledeće trendove (Evropska agencija, 2020b):

Postoje međunarodne preporuke za sveobuhvatni TPL za politike inkluzije na osnovu koncepta pravednosti. Bez obzira na to, u nacionalnim/regionalnim politikama, inkluzija se shvata kao potreba za posebnim politikama za istu grupu učenika, kao što su oni sa posebnim obrazovnim potrebama. **Posebne obrazovne politike za određene ciljne grupe često vodi ka posebnim ili specifičnim putevima u TPL.** Zbog toga je diskutabilno u kojoj meri princip pravednosti predstavlja temelj za puteve TPL-a.

Obim u kome je inkluzivno obrazovanje deo kontinuuma politike TPL-a se razlikuje među zemljama. Šta više, **u mnogim zemljama postoje praznine između različitih faza TPL kontinuuma**, posebno kod uvođenja nastavnika početnika u posao i profesionalnog razvoja za edukatore nastavnika, uključujući direktore škola. Niz politika za inicijalno obrazovanje nastavnika i kontinuirani profesionalni razvoj ukazuje da je inkluzivno obrazovanje ponekad komponenta TPL politika. Međutim, u mnogim slučajevima, **mogućnosti za TPL pokrivaju učenike kategorisane sa specijalnim obrazovnim potrebama bez jasnog prikaza kompetencija za inkluziju.**

Implementacija TPL-a za inkluziju odslikava **niz strategija saradnje i pristupa za jačanje kapaciteta.** Međutim, oni uvek ne unapređuju saradnju između svih nastavnika ili između nastavnika sa različitim ulogama (npr. nastavnik u redovnoj školi i specijalni nastavnici). Dok opšti mehanizmi finansiranja TPL-a pokrivaju TPL za inkluziju, podaci o troškovima TPL-a za inkluziju nedostaju. Nadzor se oslanja na školske procese procene kvaliteta. Međutim, postoji nedostatak saradnje između različitih zainteresovanih strana – kao što su ministarstva, lokalni organi, univerziteti i druge agencije ili mreže - da se ojača politika TPL-a za inkluziju.

S obzirom na ove zaključke, **glavne preporuke za kreatore politika** su da:

- **razviju viziju politike za TPL za inkluziju tokom cele karijere**, angažujući sve nastavnike – uključujući stručno osoblje – u TPL za inkluziju i da im omogući da ispune sve potrebe učenika, umesto da se fokusiraju na potrebe određenih grupa učenika;
- **pregledaju ciljeve politike za TPL za sve nastavnike** i, posebno, pruže smernice i strategije koje razmatraju oblasti kompetencija potrebne za inkluzivno obrazovanje;
- **istaknu saradnju između svih zainteresovanih strana** uključenih u TPL za inkluziju.

Uloga TPL-a za inkluziju u inkluzivnim obrazovnim sistemima

Pored toga, zaključci su bili povezani sa Agencijskim modelom ekosistema inkluzivnih obrazovnih sistema (Evropska agencija, 2017a; 2017b). Model ekosistema objašnjava kako različite strukture, procesi i ishodi inkluzivnih politika i prakse, na različitim nivoima sistema, komuniciraju jedni sa drugima i utiču na učenike.

Posebno polje politike koje ima za cilj da podrži inkluzivno obrazovanje, kao što su TPL za inkluziju, posmatra se kao „deo“ razvoja inkluzivnih obrazovnih sistema. Na ovaj način, uočeni izazovi u ovom polju mogu se naći u celokupnom modelu ekosistema. Na ovaj način je moguće razumeti kako pojedinac, škola i eksterni faktori, kao što su zajednica i okviri nacionalne ili regionalne politike, utiču na razvoj učenika u obrazovnom sistemu.

Agencija je koristila ovaj pristup da objasni uticaj razvoja politike na ishode učenika u nekoliko projekata:

- **Inkluzivno predškolsko vaspitanje i obrazovanje** (Evropska agencija, 2017a)
- **Poboljšanje rezultata svih učenika u inkluzivnom obrazovanju** (Evropska agencija, 2017b)
- **Podrška inkluzivnom rukovođenju škole** (Evropska agencija, 2019c)
- **Prevenција školskog neuspeha** (Evropska agencija, 2019d).

Koristeći ovaj pristup za TPL za politiku inkluzije, sledeći izazovi se javljaju u celom ekosistemu:

Na **nacionalnom/regionalnom nivou**, politike TPL-a odslikavaju postojeće obrazovne politike. One promovišu prava određenih grupa učenika, umesto da promovišu jednake mogućnosti za sve učenike i principe inkluzivnog obrazovanja. Politike TPL-a moraju da se fokusiraju na potrebe svih učenika. Osim toga, te politike treba da premoste praznine između različitih faza TPL-a.

Na **nivou zajednice**, saradnja između nastavnika u školi i edukatora nastavnika na univerzitetima i koledžima pruža niz TPL-a za mogućnosti inkluzije. Saradnja između škola i lokalnih organa zahteva ujednačavanje vizije politike, školskih strateških planova i TPL-a nastavnika za potrebe inkluzije.

Na **nivou škole**, politike za početne i iskusne nastavnike i za drugo osoblje sa različitim kvalifikacijama i ulogama moraju da podrže zajedničke mogućnosti za TPL, uključujući mogućnosti za edukatore nastavnika, kao što su nastavnici koji pružaju mentorstvo i direktori škola.

Na **nivou pojedinca**, nastavnicima su potrebne politike koje pružaju suštinske vrednosti i kompetencije da bi se ispunile potrebe svih učenika, osigurala dostupnost mogućnosti za TPL za inkluziju i omogućilo nastavnicima da se pridržavaju fleksibilnog i prilagodljivog TPL-a za puteve inkluzije.

Profil inkluzivnih nastavnika koji pokriva TPL kontinuum

Gornji zaključci su bili povezani sa suštinskim vrednostima i kompetencijama **Profila inkluzivnog nastavnika** (Evropska agencija, 2012). *Profil* je bio osmišljen za razvoj politike za inicijalno obrazovanje nastavnika. Zaključci TPL4I naglašavaju potrebu za zajedničkim TPL-om za inkluziju za kompletan profesionalni kontinuum nastavnika i stručnog osoblja. Zaključci stoga ukazuju da primena *Profila*:

- može da pokrije kontinuum mogućnosti TPL-a za inkluziju, tokom cele karijere nastavnika i van profesije nastavnika, uključujući profesionalni razvoj stručnjaka i edukatora nastavnika. Svi nastavnici moraju da budu spremni za inkluzivno obrazovanje putem kontinuum TPL-a za inkluziju i putem zajedničkog učenja za sve, umesto pružanja različitih mogućnosti profesionalnog razvoja što vodi ka različitim profesionalnim kvalifikacijama.
- mora da obavesti o diskusijama o politici u vezi suštinskih vrednosti koje su temelj mogućnosti TPL-a za inkluziju. Sve faze kontinuum TPL-a za inkluziju moraju da imaju suštinske vrednosti koje se jasno fokusiraju na vrednovanju različitosti učenika, pružanju podrške svim učenicima, radu sa drugima i angažovanju u aktivnostima za TPL za inkluziju. Primena suštinskih vrednosti i kompetencija *Profila* u svim fazama kontinuum TPL-a za inkluziju će pomoći zemljama da premoste praznine u politici za jačanje kapaciteta.
- mora da obavesti o diskusijama o politici u vezi osnovnij kompetencija za sve profesionalce koji rade u inkluzivnom okruženju. Kvalitet obrazovnih mogućnosti potrebnih za inkluzivno obrazovanje zavisi od kvaliteta znanja nastavnika, stava i veština, koji se postupno razvijaju tokom njihove karijere. Bez dovoljno kontinuum mogućnosti za TPL za inkluziju, nastavnici neće moći da osmišljavaju i pružaju kvalitetno obrazovanje za sve učenike.
- može da podstakne mehanizme finansiranja za TPL za inkluziju (tj. finansiranje na nacionalnom, regionalnom i lokalnom nivou) i procedure nadzora da bi se ispunila suštinska vrednost ličnog profesionalnog razvoja.

Ovi zaključci opravdavaju upotrebu *Profila* u potpunom kontinuumu TPL-a za inkluziju. TPL4I 2. faze će rešiti to.

Iznad svega, da bi se doprlo do svih učenika i garantovalo obrazovanje visokog kvaliteta za sve, inkluzivno obrazovanje mora da obuhvati sve nastavnike: studente nastavničkog fakulteta koji su na praksi, nastavnike početnike,iskusne nastavnike, specijalne nastavnike i drugo pomoćno osoblje, i edukatore nastavnika. Upotreba *Profila* će pružiti viziju i oblasti kompetencije za dalji razvoj politike u TPL za inkluziju.

Zaključne primedbe

Projekat TPL4I pokriva ključnu temu razvoja politike koja je opšte priznata kao preduslov za inkluzivno obrazovanje. Nastavnici i drugo osoblje uključeno u inkluzivnu praksu, kao i sve zainteresovane strane uključene u razvoj inkluzivnog obrazovanja na različitim nivoima sistema, moraju da imaju pristup koherentnom i neprekidnom nizu mogućnosti za profesionalni razvoj da bi pružili školu za sve.

Analiza samoprocena same zemlje u vezi ključnih elemenata politika TPL-a za inkluziju je ustanovila da:

- Podrška politici za TPL za inkluziju nije podjednako raspodeljena duž kontinuuma razvoja učenja tokom cele karijere za svo osoblje uključeno u inkluzivno obrazovanje.
- Zajednička vizija o pravednosti je potrebna da bi se utemeljio kompletan TPL za inkluziju i premostile praznine u vezi raznih pitanja različitosti.
- Zajednički pristupi na svim nivoima škole i sa drugim predstavnicima, npr. na nivou zajednice ili nacionalnom/regionalnom nivou, pokazuju razne mogućnosti za TPL za inkluziju. Međutim, potrebna je dodatna saradnja među sektorima i tokom cele karijere.

Ono što je najvažnije, da bi se ojačala posvećenost i samoeфикаsnost nastavnika i škola u inkluzivnom obrazovanju, **okviri kompetencija nastavnika za inkluziju su ključni element okvira politike za TPL za inkluziju.**

Ovaj poslednji zaključak zahteva delovanje da bi se podstakao i podržao razvoj politike u svim zemljama.

Na osnovu prepoznavanja deljenih vrednosti i oblasti kompetencija za inkluziju, *Profil inkluzivnih nastavnika* (Evropska agencija, 2012) može da ponudi potreban okvir za kompetencije da bi se doseglo do šire profesionalne publike. Cilj je da se pripreme svi nastavnici i njihove kolege za inkluzivno obrazovanje i osigura njihova posvećenost neprekidnom učenju u datoj oblasti.

TPL4I 2. faze će dodatno istražiti upotrebu *Profila* da bi se razmotrilo inkluzivno učenje i pravednost u obrazovanju u svim mogućnostima TPL-a za inkluziju. Kao takva, i osnovni Cilj

održivog razvoja 4 (Ujedinjene nacije, 2015), politike inkluzivnog obrazovanja se podstiču da prošire poruku iz „Svi se odnosi na sve“ (eng. All means all) (UNESCO, 2020.) u „svi se odnosi na sve se odnosi na sve nastavnike“. Ovo je podsetnik na oblasti kompetencija koje moraju da slede svi profesionalci u datoj oblasti.

Rezultati projekta

Aktivnosti TPL4I 1.faze su rezultovali **Pregledom literature za TPL4I** (Evropska agencija, 2019a), **Alatom za samoocenu politike TPL4I** (Evropska agencija, 2019b), **Mrežama za mapiranje politike projekta TPL4I** (Evropska agencija, 2020a), **Analizom nacionalnih politika u Evropi za TPL4I** (Evropska agencija, 2020b), **Izveštajem o metodologiji TPL4I** (Evropska agencija, 2020c) i ovim **TPL4I Konačnim sažetim izveštajem 1. faze**.

Svi rezultati su dostupni na u veb prostoru za TPL4I projekat:
www.european-agency.org/projects/TPL4I.

Reference

Evropska agencija za posebne potrebe i inkluzivno obrazovanje, 2012. *Profile of Inclusive Teachers [Profil inkluzivnih nastavnika]*. (A. Watkins, ured.). Odense, Danska.

www.european-agency.org/resources/publications/teacher-education-inclusion-profile-inclusive-teachers (zadnji pristup novembra 2020.)

Evropska agencija za posebne potrebe i inkluzivno obrazovanje, 2015. *Stav Agencije o sistemima inkluzivnog obrazovanja*.

www.european-agency.org/resources/publications/agency-position-inclusive-education-systems-flyer (poslednji pristup oktobra 2020.)

Evropska agencija za posebne potrebe i inkluzivno obrazovanje, 2017a. *Inclusive Early Childhood Education: New Insights and Tools – Contributions from a European Study [Inkluzivno predškolsko vaspitanje i obrazovanje: Nova sagledavanja i alatke – doprinosi evropske studije]*. (M. Kyriazopoulou, P. Bartolo, E. Björck-Åkesson, C. Giné i F. Bellour, ured.). Odense, Danska.

www.european-agency.org/resources/publications/inclusive-early-childhood-education-new-insights-and-tools-contributions (poslednji pristup avgusta 2020.)

Evropska agencija za posebne potrebe i inkluzivno obrazovanje, 2017b. *Raising the Achievement of All Learners: A Resource to Support Self-Review [Poboljšanje rezultata svih učenika: Resurs za podršku samoprocene]*. (V.J. Donnelly i A. Kefallinou, ured.). Odense, Danska.

www.european-agency.org/resources/publications/raising-achievement-all-learners-self-review (poslednji pristup decembra 2020.)

Evropska agencija za posebne potrebe i inkluzivno obrazovanje, 2019a. *Teacher Professional Learning for Inclusion: Literature Review [Profesionalni razvoj nastavnika za inkluziju: Pregled literature]*. (A. De Vroey, S. Symeonidou i A. Watkins, ured.). Odense, Danska.

www.european-agency.org/resources/publications/TPL4I-literature-review (poslednji pristup februara 2020.)

Evropska agencija za posebne potrebe i inkluzivno obrazovanje, 2019b. *Teacher Professional Learning for Inclusion: Policy Self-Review Tool [Profesionalni razvoj nastavnika za inkluziju: Alatka za samoocenu politike]*. (S. Symeonidou i A. De Vroey, ured.). Odense, Danska.

www.european-agency.org/resources/publications/TPL4I-policy-self-review-tool (poslednji pristup februara 2020.)

Evropska agencija za posebne potrebe i inkluzivno obrazovanje, 2019c. *Inclusive School Leadership: Exploring Policies Across Europe [Inkluzivno rukovodstvo škole: Istraživanje politika širom Evrope]*. (E. Óskarsdóttir, V. Donnelly i M. Turner-Cmuchal, ured.). Odense, Danska.

www.european-agency.org/resources/publications/inclusive-school-leadership-synthesis (poslednji pristup oktobra 2020.)

Evropska agencija za posebne potrebe i inkluzivno obrazovanje, 2019d. *Preventing School Failure: Examining the Potential of Inclusive Education Policies at System and Individual Levels [Prevenција školskog neuspeha: Proučavanje potencijala politika inkluzivnog obrazovanja na nivoima sistema i pojedinca]*. (A. Kefalinou, ured.). Odense, Danska.

www.european-agency.org/resources/publications/preventing-school-failure-synthesis-report (poslednji pristup oktobra 2020.)

Evropska agencija za posebne potrebe i inkluzivno obrazovanje, 2020a. *TPL4I policy mapping grids [Mreže za mapiranje politike projekta TPL4I]*. Odense, Danska.

www.european-agency.org/projects/TPL4I/policy-mapping (poslednji pristup novembra 2020.)

Evropska agencija za posebne potrebe i inkluzivno obrazovanje, 2020b. *Teacher Professional Learning for Inclusion: An Analysis of Country Policies in Europe [Profesionalni razvoj nastavnika za inkluziju: Analiza nacionalnih politika u Evropi]*. (S. Symeonidou, A. De Vroey i A. Lecheval, ured.). Odense, Danska.

www.european-agency.org/resources/publications/TPL4I-synthesis (poslednji pristup decembra 2020.)

Evropska agencija za posebne potrebe i inkluzivno obrazovanje, 2020c. *Teacher Professional Learning for Inclusion: Methodology Report [Profesionalni razvoj nastavnika za inkluziju: Izveštaj o metodologiji]*. (A. De Vroey i S. Symeonidou, ured.). Odense, Danska.

www.european-agency.org/resources/publications/TPL4I-methodology (poslednji pristup decembra 2020.)

Ujedinjene nacije, 2015. *Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development [Transformacija našeg sveta: Agenda za održivi razvoj za 2030.]*. Rezolucija koju je prihvatila Generalna skupština 25. septembra 2015. A/RES/70/1.

sustainabledevelopment.un.org/post2015/transformingourworld (poslednji pristup decembra 2020.)

UNESCO, 2020. *Global Education Monitoring Report 2020: Inclusion and education: All means all [Izveštaj o globalnom nadzoru obrazovanja 2020: Inkluzija i obrazovanje: Svi se odnosi na sve]*. Pariz: UNESCO.

unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000373718/PDF/373718eng.pdf.multi (poslednji pristup decembra 2020.)

Sekretarijat:

Østre Stationsvej 33
DK-5000
Odense C
Denmark
Tel.: +45 64 41 00 20
secretariat@european-agency.org

Kancelarija u Briselu:

Rue Montoyer 21
BE-1000
Brussels
Belgium
Tel.: +32 2 213 62 80
brussels.office@european-agency.org

www.european-agency.org